

Vladimír Rampach

Špeciálne donucovacie prostriedky z pohľadu policajno-bezpečnostnej teórie a praxe

Anotácia: Autor vo svojom odbornom príspevku rieši otázky súvisiace s právnou úpravou a reglementáciou právnych možností využívania špeciálnych donucovacích prostriedkov pri plnení úloh v policajnej praxi. Z jeho poznania o. i. vyplýva, že nedoriešením otázok korešpondujúcich s ich právnou definíciou v policajnej praxi existuje celý rad rezerv predovšetkým pri ich účinnom a efektívnom využívaní.

Kľúčové slová: špeciálne donucovacie prostriedky, špeciálne zbrane, donucovacie prostriedky.

S vývojom ľudskej spoločnosti dochádza okrem pozitívnych stránok aj k zmenám v konaniach nebezpečných pre spoločnosť. Všeobecne je možné konštatovať, že i v súčasnosti sa zvyšuje spoločenská nebezpečnosť trestnej činnosti a páchatelia používajú pri takejto činnosti neustále dokonalejšie a sofistikovanejšie metódy a prostriedky. Rebríček hodnôt páchatel'ov sa čoraz častejšie zoraďuje tak, že materiálne hodnoty sa dostávajú na prvé miesto, teda pred hodnotu najvyššiu, ktorou je ľudský život. Po roku 1989 dochádza v Slovenskej republike nielen k všeobecnému nárastu trestnej činnosti, ale i k výskytu nových, predtým nepoznaných alebo menej obvyklých foriem, ako je napríklad organizovaný zločin, rôzne nové formy ekonomickej a násilnej trestnej činnosti, trestnej činnosti s medzinárodným prvkom a pod.

V boji proti takýmto závažným formám kriminality zastáva prvoradú a nezastupiteľnú úlohu predovšetkým Policajný zbor Slovenskej republiky (ďalej len PZ) s jeho špecializovanými útvarmi a zložkami. PZ ako jeden z hlavných orgánov štátnej moci musí svoje sily a prostriedky orientovať tak, aby vo svojej každodennej činnosti bol schopný efektívne eliminovať protispoločenské konanie. Činnosť PZ je charakterizovaná mnohostrannosťou jeho obsahu, ktorá vyplýva zo zložitosti javov, udalostí a vzťahov, čím je daná i rôznorodosť jeho postupov, prostriedkov, metód a foriem.

Na to, aby tieto náročné úlohy mohli byť splnené, potrebujú jeho príslušníci okrem iného aj tomu zodpovedajúce vybavenie. Ukazuje sa, že špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane sú v určitých prípadoch, predovšetkým pri činnostiach spojených so zadržaním nebezpečných páchatel'ov trestných činov, jedným z možných, v mnohých prípadoch dokonca nevyhnutných, prvkov takéhoto vybavenia. Je to aj napriek tomu, že použitie týchto prostriedkov a zbraní je spojené s veľmi vážnymi zásahmi do práv a slobôd osôb, proti ktorým sa takéto zákroky vykonávajú, a preto aj ich právna úprava musí byť presná, jasná a zrozumiteľná, inými slovami povedané, optimálne a cieľavedome koncipovaná.

Z výsledkov rešeršovej analýzy vyplýva, že teoretické rozpracovanie problematiky tzv. „bežných“ donucovacích prostriedkov (donucovacie prostriedky uvedené v § 50 ods.1, zákona č. 171/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov – ďalej len zákon o PZ) je v súčasnej dobe už na požadovanej úrovni. V danom smere je odbornej verejnosti k dispozícii celá plejáda teoreticky spracovaných informácií vo forme učebných textov, učebníc, vedeckých monografií, ktoré podľa môjho názoru korešpondujú s požiadavkami policajnej praxe. Podobné hodnotenie je možné vysloviť aj k spracovaným analýzám právnych noriem (zákonom a interným normám, metodických príručiek a pod.), ktoré upravujú možnú aplikáciu týchto prostriedkov v policajno-bezpečnostnej praxi.

Z môjho poznania vyplýva, že podstatne odlišná je situácia v oblasti rozpracovania problematiky špeciálnych donucovacích prostriedkov¹. Žiaľ, z dostupnej študijnej literatúry a

¹ § 62 ods. 1 zákona č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky /v znení noviel a doplnkov/

z výsledkov konzultácií, ktorú som vykonal s odborníkmi z oblasti teórie a praxe, môžem vysloviť záver, že uvedená problematika nie je riešená a skúmaná takmer vôbec. Odborníci z policajnej teórie a praxe, ktorí niekedy do detailov a komplexne rozpracovali vo svojich materiáloch „bežné“ donucovacie prostriedky a ich použitie, sa o špeciálnych donucovacích prostriedkoch vôbec nezmieňujú, alebo nanajvýš odkopírovali právnu úpravu z § 62 ods. 1, zákona o PZ a doplnili ju krátkym a len veľmi stručným komentárom. Jedinou prácou, ktorá sa, aj keď opäť len okrajovo venuje tejto problematike, je učebný text (skriptá) o právnej úprave činnosti Federálnych bezpečnostných zborov vydaný Federálnym ministerstvom vnútra ČSFR ešte z roku 1993.

K vysvetleniu prečo je to tak, je možné uviesť viacero dôvodov. Na zdôvodnenie existujúceho stavu je možné v prvom rade využiť historické skúsenosti z novej aplikácie týchto prostriedkov.

Analýzou predchádzajúcich právnych noriem, v ktorých boli upravené oprávnenia policajno-bezpečnostných zložiek (napr. zákon č.40/74 Zb. o Zbore národnej bezpečnosti), je možné zistiť, že tieto právne normy pojem špeciálne donucovacie prostriedky, resp. špeciálne zbrane, vôbec nepoznali, a to aj napriek tomu, že prostriedky tohto charakteru v tej dobe existovali (uvedené skutočnosti mi potvrdili aj príslušníci polície, ktorí vykonávali činnosť pred rokom 1989). Je možné len predpokladať, že ich právna regulácia bola vysvetlená v podzákonných normatívnych aktoch, ktoré tvorili súčasť utajovaných skutočností.

Z historickej analýzy okrem iného vyplýva, že pojem špeciálne donucovacie prostriedky bol oficiálne do právneho poriadku Slovenskej republiky (vtedy do právneho poriadku ČSFR) zavedený až v roku 1991, a to zákonom č. 333/91Zb. o Federálnom policajnom zbore a Zbore hradnej polície.

V neposlednom rade ďalšou skutočnosťou, prečo je to tak, je fakt, že v zmysle súčasnej právnej úpravy tieto prostriedky sú oprávnení používať len príslušníci zaradení v službe osobitného určenia PZ, a to len pri vykonávaní služobných zákrokov pod priamym velením. Z pohľadu PZ je to prakticky veľmi úzky okruh subjektov. Domnievam sa, že aj z tohto dôvodu medzi odbornou verejnosťou prevládajú názory o nepotrebnosti, resp. nadbytočnosti hlbšie teoreticky rozpracovať túto problematiku, a to z pohľadu adresnosti, resp. objektivizácie poznania. V tomto smere považujem za potrebné uviesť, že s problematikou špeciálnych donucovacích prostriedkov a s nimi súvisiacich služobných zákrokov pod priamym velením, resp. činnosťou služby osobitného určenia PZ sú na Akadémii PZ v Bratislave oboznamovaní jej poslucháči v rámci vzdelávania na katedre policajných činností. Z môjho pohľadu je síce diskutabilné, či stanovený rozsah vzdelávania, vyplývajúci z tematických učebných plánov, je postačujúci alebo nie. Na túto otázku by mala dať odpoveď policajná prax. Tá by mala v konkrétnom zadaní zdôvodniť skutočnú potrebu, a to nielen z pohľadu tzv. špeciálnych jednotiek, ktoré tieto prostriedky majú k dispozícii, ale aj iných policajných zložiek, ktoré participujú v rámci koordinácie v súvislosti s ich nasadením.

Z kauzálnych analýz prípadov, pri ktorých boli použité špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane, vyplýva, že v daných prípadoch ich nasadenie významne prispelo pri plnení stanovených úloh. V danom smere činnosť polície vykazovala kritériá účinnosti a podľa môjho názoru aj efektivity.

Aj napriek tejto skutočnosti z obsahových analýz služobných hlásení o ich nasadení vyplýva, že v policajnej praxi pri ich nasadení sa vyskytujú určité rezervy, ktorých využitím je možné uvádzané kritériá v pozitívnom smere ovplyvniť. Podľa môjho názoru zistené rezervy majú legislatívnu, inštitucionálnu a taktickú povahu. Sú ako keby priamo, resp.

sprostredkované determinované absenciou poznania ich charakteristík príslušníkmi policajno-bezpečnostných zložiek.

Ak danú problematiku skúmame, môžeme zistiť, že jednou z hlavných právnych noriem, ktorá určitým spôsobom reguluje možnosť aplikácie špeciálnych donucovacích prostriedkov, je zákon č. 171/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov. V tejto právnej norme nie je vymedzená všeobecná právna charakteristika špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní. Podobne nie je bližšie rozdelené, v ktorých prípadoch ide o špeciálnu zbraň a kedy o špeciálny prostriedok, aj keď by sa na prvý pohľad toto rozdelenie mohlo zdať ako celkom jasné, vyplývajúce už z dikcie samotnej právnej normy. Na rozdiel od „bežných“ donucovacích prostriedkov zákon dokonca ani bližšie nešpecifikuje, v ktorých konkrétnych prípadoch je možné ten-ktorý z nich použiť. Zákonodarca pri prijímaní tejto právnej normy považoval za postačujúce len taxatívne vymenovať jednotlivé druhy špeciálnych donucovacích prostriedkov.

Tieto prostriedky sú konkrétne uvedené v § 62 ods. 1, zákona o PZ, ktorý taxatívne stanovuje, že „špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane sú:

- *dočasne zneschopňujúce prostriedky,*
- *špeciálne vrhacie a úderné prostriedky, ak nemajú povahu zbrane;*
- *mechanické strelné zbrane,*
- *strelná zbraň s tlmičom zvuku,*
- *strelná zbraň so zariadením na osvetľovanie cieľa,*
- *špeciálne upravené strelné zbrane,*
- *špeciálne výbušné predmety a špeciálne nálože.“²*

Zdá sa, že aj z tohto dôvodu viacerí autorov hovorí o týchto prostriedkoch v tom zmysle, že *špeciálne donucovacie prostriedky tvoria tzv. zvláštnu kategóriu prostriedkov, ktoré sú taxatívne stanovené zákonom a ktoré môžu pri plnení stanovených úloh použiť oprávnené subjekty.*³

Podľa môjho názoru v danom prípade ide o príliš všeobecnú charakteristiku, ktorej praktické využitie je pomerne sporné, pretože nie v plnom rozsahu korešponduje s legislatívnymi, inštitucionálnymi, resp. taktickými aspektmi súvisiacimi s ich konkrétnym nasadením.

Na základe poznávania tejto problematiky si dovoľujem konštatovať, že pri charakteristike týchto prostriedkov, ich operacionalizovaní a tým aj ich odlišení od tzv. „bežných“ donucovacích prostriedkov môže napomôcť hľadania odpovedí na určité okruhy otázok, ktoré majú viac-menej praktický charakter.

Z môjho doterajšieho poznania, bez ohľadu na prioritu ich riešenia, pre teoreticko-praktické spracovanie charakteristiky špeciálnych donucovacích prostriedkov má osobitný význam poznanie odpovedí predovšetkým (slovo predovšetkým je na tomto mieste potrebné zvlášť zdôrazniť) na nasledujúce okruhy.

Na začiatku tejto úvahy je potrebné zaoberať sa otázkou, **kedy a prečo boli pojmy špeciálny donucovací prostriedok a špeciálna zbraň zavedené do súčasného zákona o PZ.** Pojmy špeciálny donucovací prostriedok a špeciálna zbraň boli po prvýkrát legislatívne zakotvené v roku 1991, a to prijatím zákona č. 333/1991 Zb. o Federálnom policajnom zbore a Zbore hradnej polície. Konkrétne išlo o piaty oddiel uvedeného zákona s názvom „*oprávnenie na použitie špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní*“.

² § 62 ods. 1 zákona č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky (v znení noviel a doplnkov)

³ Napr. FILÁK, A. *Policejné bezpečnostní činnost a její hlavní organizačně taktické formy*: Policejní akademie České republiky, Praha 2003, s. 101.

Predchádzajúci zákon č. 40/1974 Zb. o Zbore národnej bezpečnosti v znení zákona č. 74/1990 Zb. a čl. I zákona č. 385/1990 Zb. takéto a ani žiadne iné podobné pojmy vôbec nepoznal a podľa doposiaľ získaných a verifikovaných informácií tieto pojmy nepoznali ani ostatné interné či iné právne normy (napr. nariadenie federálneho ministra vnútra ČSSR č. 16/1974 o prostriedkoch, ktoré môžu príslušníci Zboru národnej bezpečnosti používať pri služobných zákrokoch).

Iná otázka bola samozrejme otázka ich skutočného zaradenia do výzbroje príslušných zriadených (vytvorených) policajných útvarov a frekvencia ich praktického využívania.

Z analýzy publikovaných informácií vyplýva, že fungovanie špeciálnych jednotiek a využívanie špeciálnych donucovacích prostriedkov nie je možné (z historického hľadiska) spájať výlučne s rokom 1991, keď bola ich právna reglementácia upravená ich implementáciou do nášho právneho poriadku, ale už skôr.⁴

Zriaďovanie jednotiek a ich vyzbrojovanie uvedenými prostriedkami bola vlastne len logická reakcia na vznikajúcu bezpečnostnú situáciu, napr. nárast počtu teroristických útokov vo svete predovšetkým na civilné dopravné lietadlá a pod.

Obdobne je možné popísať situáciu na tomto úseku policajných činností aj v zahraničí. Typickým príkladom toho je teroristický incident (v mnohých aspektoch prelomový) z roku 1977, keď západonemecká policajná protiteroristická jednotka GSG 9 na letisku v meste Mogadišo v Somálsku úspešne vykonala zákrok proti únoscom lietadla západonemeckej leteckej spoločnosti LUFTHANSA. Pri tomto zákroku boli okrem iného použité i špeciálne granáty a množstvo ďalších iných špeciálnych prostriedkov a zbraní, ktoré významnou mierou pomohli k úspešnému vykonaniu tohto zákroku a následnému oslobodeniu rukojemníkov.

Zdá sa, že práve na základe takýchto a iných podobných úspešných zákrokov špeciálnych jednotiek v zahraničí bol v roku 1980 v Československej socialistickej republike vytvorený útvar rýchleho nasadenia (URNA) ako špecializovaná zložka s federálnou pôsobnosťou. Jeho špeciálnou úlohou bol boj proti terorizmu a podobnej obzvlášť závažnej trestnej činnosti. Organizačne tento útvar bol vtedy začlenený pod zložku štátnej bezpečnosti, konkrétne pod XIV. správu Zboru národnej bezpečnosti (Správa kontrarozvedky pre boj proti mimoriadnym a zvláštnym formám trestnej činnosti).

Aj z týchto informácií vyplýva, že tieto prostriedky reálne existovali a aj sa používali, len nebol vytvorený dostatočne prehľadný právny (predovšetkým zákonný) rámec na ich použitie, čo bolo dané samotným vývojom doby, resp. systémom činnosti policajno-bezpečnostných orgánov vo vtedajšom socialistickej Československu.

Iné prístupy boli akceptované po roku 1989. Do právneho poriadku boli implementované konkrétne ustanovenia, ktoré mali prispieť k ochrane pred neoprávneným využívaním špeciálnych donucovacích prostriedkov. Napr. v zmysle ustanovenia § 55 zákona č. 333/1991 Zb. o Federálnom policajnom zbore a Zbore hradnej polície boli oprávnení používať špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane pri ochrane životov a zdravia osôb a majetku len:

- *policajti zaradení v službe rýchleho nasadenia,*
- *policajti v ochrannej službe,*
- *policajti v službe cudzineckej a pohraničnej polície na letiskách a*
- *policajti zaradení v Zbore hradnej polície.*⁵

⁴ pozri napr. ZOUHAR, J. *Místo a úloha jednotek SNB určených k boji proti teroristickým a jiným ozbrojeným skupinám nebezpečných pachatelů*. Praha : Vysoká škola sboru národní bezpečnosti. Praha, 1984, alebo SCHULLER, R. *Zásady boja proti niektorým formám terorizmu silami a prostriedkami ZNB a súčinnostných jednotiek*. Bratislava : Vysoká škola zboru národnej bezpečnosti. Bratislava, 1982.

⁵ § 55 zákona č. 333/91 Zb. o Federálnom policajnom zbore a Zbore hradnej polície.

Po roku 1993 pojmy špeciálny donucovací prostriedok a špeciálna zbraň boli následne zavedené i do zákona č. 171/1993 Z. z. o PZ. Treba ale súčasne poznamenať, že táto právna úprava tak, ako bola prijatá v roku 1993, ostala a naďalej zostáva bez jedinej zmeny prakticky až doteraz. Dôvody, prečo bolo toto ustanovenie prevzaté a s drobnými zmenami inkorporované do súčasného zákona o PZ, by sme mohli zhrnúť zhruba do nasledujúceho.

Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky bolo potrebné i u nás vytvoriť také služby, resp. útvary, ktoré sú kompetentné a schopné plniť špecifické úlohy, predovšetkým na úseku boja proti terorizmu a obzvlášť závažnej trestnej činnosti. Zavedením týchto prostriedkov do slovenskej legislatívy bol v porovnaní s ostatnými vyspelými demokratickými štátmi teda navyše zavedený alebo splnený akýsi štandard, pretože ide o bežne používané prostriedky, ktoré boli a sú v zahraničí využívané tzv. špeciálnymi (zásahovými) vojenskými či policajnými jednotkami už pomerne dlhý čas.

Ako ďalšiu otázku by som načrtnol problém týkajúci sa samotného názvu **špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane**. Špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane uvedené v § 62 ods.1, zákona o PZ nepatria medzi donucovacie prostriedky uvedené a vymenované v § 50 ods.1, zákona o PZ. Znamená to, že o nich nemôžeme hovoriť ako o „bežných“ donucovacích prostriedkoch a dokonca ani ako o ďalšom druhu donucovacích prostriedkov. Prikláňam sa k názoru, že ide o zvláštnu (ďalšiu) kategóriu prostriedkov, ktoré sú taxatívne stanovené zákonom, ktorý súčasne vymedzuje i oprávnené subjekty, ktoré ich môžu použiť. Zákonodarca slovom „špeciálne“ tieto prostriedky jednoznačne a logicky oddelil od ostatných donucovacích prostriedkov. Dôvody by sme mohli zhrnúť do nasledovného:

- Pri použití väčšiny z týchto prostriedkov dochádza k vážnemu zásahu do práv a slobôd osoby, resp. jej telesnej integrity, a to niekedy v miere podstatne vyššej ako pri „bežných“ donucovacích prostriedkoch, a aj preto je ich zaradenie do tejto osobitnej kategórie opodstatnené.
- Nasadenie takýchto prostriedkov pri služobných zákrokoch pod priamym velením vyžaduje, aby policajti vykonávajúci takýto zákrok boli na ich použitie špeciálne vycvičení a vyškolení, pričom toto nie je možné zrealizovať vzhľadom na špecifickosť týchto prostriedkov u bežných príslušníkov PZ začlenených napr. v službe poriadkovej polície, ktorí okrem vykonávania služobných zákrokov musia logicky vykonávať aj iné (bežné) úlohy vyplývajúce z rôznych interných predpisov, a teda požiadavku na ich adekvátnu erudíciu a zručnosť na použitie takýchto prostriedkov nie je možné splniť.
- V niektorých prípadoch je tieto prostriedky možné použiť len v prípade, ak zakročuje súčasne väčšia skupina policajtov, čo je vlastne typické pre zákroky pod priamym velením, ktoré realizuje služba osobitného určenia. Napr. vykonanie služobného zákroku pod priamym velením, keď je potrebné pri násilnom vstupe do miestnosti, resp. objektu, okrem iných prostriedkov použiť i špeciálnu výbušnú nálož (§ 62 ods.1, písm. g zákona o PZ) je nemožné predovšetkým po technickej a taktickej stránke úspešne zrealizovať len dvojčlennou hliadkou a pod.
- Vykonanie služobných zákrokov pod priamym velením s použitím uvedených špeciálnych donucovacích prostriedkov vyžaduje zvládnutie a uplatnenie vysoko špecifických a náročných technických a taktických postupov, ktoré je ale vo viacerých prípadoch v praxi možné uplatniť len pri použití týchto konkrétnych prostriedkov a ktoré je schopná vykonať len úzka skupina úzko špecializovaných príslušníkov PZ (služba osobitného určenia) tieto postupy dostatočne ovládajúca. Je tu teda akási záruka podložená okrem zákonnej úpravy touto ich špecializáciou, že pri použití takýchto prostriedkov nevznikne pre nezúčastnené osoby neprimerané ohrozenie ich života

a zdravia a predovšetkým bude dodržaná zásada primeranosti tak, ako to vyplýva nielen zo samotného zákona, ale aj z princípov činnosti policajno-bezpečnostných orgánov.

Na základe uvedeného celkom logicky nasleduje otázka, **ktoré subjekty sú oprávnené tieto prostriedky použiť**. V službách PZ je v zmysle vecnej a miestnej príslušnosti, ale i v zmysle samotnej organizačnej štruktúry PZ vyčlenených viacero zložiek a útvarov na boj proti rôznym závažným formám trestnej činnosti. Príslušníci týchto zložiek okrem vykonávania svojich typických činností (stanovené a bližšie konkretizované predovšetkým internými normami) súvisiacich s plnením úloh na uvedenom úseku (napr. operatívno-pátracia činnosť, trestno-procesné úkony a pod.) vykonávajú pochopiteľne i služobné zákroky, pretože je mnohokrát pri ich činnosti potrebné páchatel'ov i zadržať a následne eskortovať na vecne a miestne príslušný útvar PZ na vykonanie rôznych ďalších úkonov.

Príslušníci týchto zložiek sú v zmysle zákona o PZ oprávnení a povinní v záujme úspešného vykonania služobného zákroku, ale i z hľadiska vlastnej bezpečnosti a bezpečnosti nezúčastnených osôb pri takomto zadržení nebezpečného páchatel'a využívať všetky donucovacie prostriedky, ktoré im zákon dáva k dispozícii. V takýchto prípadoch teda policajti pri realizácii takýchto služobných zákrokov môžu v zmysle zákona o PZ použiť s výnimkou špeciálneho streliva a lietadla akékoľvek donucovacie prostriedky v zmysle § 50 ods. 1, zákona o PZ (pochopiteľne za podmienky aj ich reálneho fyzického pridelenia služobným orgánom).

Je len výhradne na samotných zakročujúcich policajtoch, ktoré z uvedených prostriedkov si v zmysle zásady oportunity na vykonanie zákroku v danom mieste a čase vyberú. Uvedené konštatovanie vyplýva okrem iného z jednotlivých ustanovení konkrétneho donucovacieho prostriedku, kde zákonodarca toto uvádza slovami „*policajt je oprávnený použiť...*“.

Žiadne iné donucovacie prostriedky, okrem týchto uvedených v spomínanom § 50 ods.1, nie je možné v zmysle zákona o PZ pri služobnom zákroku použiť, pretože tu nejde o zákrok pod priamym velením. Je úplne irelevantné, či budú policajti vykonávať zákrok vo dvojici, alebo v nejakej väčšej skupine (napr. päťčlennej či šesťčlennej ako v prípade zákrokov policajných pohotovostných útvarov krajských riaditeľstiev PZ), kde sa celkom pochopiteľne bude vyskytovať v zmysle taktických zásad tzv. „*del'ba úloh*“ a kde je určená i osoba (nazvime je napr. veliteľ zákroku), ktorá celkom pochopiteľne musí koordinovať celý zákrok po právnej, technickej a taktickej stránke. V prípade, že by sa tak stalo a použili by sa nejaké iné (napr. špeciálna výbušná nálož) prostriedky, mohlo by ísť o prekročenie právomocí policajta, a teda konanie v rozpore so zákonom o PZ a jeho princípmi.

Diametrálne odlišná je situácia týkajúca sa použitia špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní. Z dikcie zákona o Policajnom zbore, predovšetkým z ustanovení § 67 a 68 vyplýva, že špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane sú v zmysle súčasne platného zákona o PZ oprávnení použiť, resp. používať, výhradne policajti zaradení v službe osobitného určenia, a to len pri vykonávaní služobných zákrokov pod priamym velením. Tieto subjekty sú samozrejme oprávnené používať i ostatné „*bežné*“ donucovacie prostriedky, pričom ich vhodná kombinácia významne pomáha dosiahnuť účel sledovaný takýmto závažným a na technicko-taktickú stránku vykonania obzvlášť náročným služobným zákrokom.

Na tomto mieste je potrebné vymedziť, resp. stanoviť aj **kategórie osôb, proti ktorým je možné tieto prostriedky nasadiť**. Vzhľadom na závažné úlohy, ktoré plnia v zmysle § 2 zákona o PZ jeho príslušníci, predovšetkým na úseku boja proti terorizmu a organizovanému zločinu, je zřejmé, že PZ musí byť pripravený po všetkých stránkach aj na

vykonanie takých služobných zákrokov, ktoré vzhľadom na rôzne, predovšetkým taktické aspekty nebude možné vykonať len s použitím „bežných“ donucovacích prostriedkov.

Použitím špeciálnych donucovacích prostriedkov sa teda sleduje efektívne vykonanie služobných zákrokov a vo viacerých prípadoch je ich použitie jednou z posledných možností, aby bol služobný zázrok úspešne realizovaný. Ako príklad by sme mohli uviesť použitie špeciálnej nálože ako špeciálneho donucovacieho prostriedku v zmysle § 62 ods.1, písm. g, zákona o PZ v prípade, keď je potrebné násilne vstúpiť do objektu a vykonať služobný zázrok proti tam sa zdržujúcemu nebezpečnému páchatelovi, resp. skupine páchatelov a týchto následne zadržať, pričom vo viacerých prípadoch toto nie je možné úspešne a reálne vykonať s pomocou ani jedného z „bežných“ donucovacích prostriedkov a tento špeciálny prostriedok ako krajný donucovací prostriedok je mnohokrát použitý ako už spomenutá posledná reálna možnosť, ako zázrok vykonať a doviest' do úspešného konca.

V súhrne by sa teda dalo uviesť, že určení príslušníci PZ tieto prostriedky používajú vtedy, ak ide o zvlášť závažné služobné zákroky proti takým páchatelom, kde použitie „bežných“ donucovacích prostriedkov je neúčinné, príliš riskantné (t. j. nie je reálna záruka úspešného dokončenia služobného zákroku), resp. ich použitie by znamenalo neprimerané riziko pre samotných policajtov takýto zázrok vykonávajúcich alebo i pre nezúčastnené osoby.

Zákon o PZ taxatívne stanovuje okruh osôb, proti ktorým je možné takéto prostriedky nasadiť. „*Policajt v službe osobitného určenia vykonáva služobné zákroky proti*

- *teroristom,*
- *únoscom osôb a dopravných prostriedkov,*
- *nebezpečným páchatelom organizovanej trestnej činnosti a páchatelom úmyselných obzvlášť závažných trestných činov.“⁶*

V súvislosti s členením služobných zákrokov v zmysle zákona o PZ je na tomto mieste potrebné spomenúť a objasniť, **pri akých typoch služobných zákrokov sa tieto prostriedky používajú a prečo.**

Služobné zákroky môžeme teoreticky členiť podľa rôznych kritérií, ako napr. zákroky bezprostredné a riadené, zákroky závažné a menej závažné, zákroky s prípravou a bez prípravy, členenie podľa jednotlivých druhov osôb, proti ktorým policajt zakrokuje, a podobne.⁷

V samotnom zákone o PZ sa ale vyskytuje iné, odlišné členenie. Zákon v tomto prípade rozlišuje tri typy služobných zákrokov, a to:

- služobné zákroky v zmysle § 9 ods. 3 zákona o PZ,
- služobné zákroky pod jednotným velením v zmysle § 66 zákona o PZ,
- služobné zákroky pod priamym velením v zmysle § 68 zákona o PZ.

Všetky tieto 3 typy síce vychádzajú zo samotného § 9 ods. 3, zákona o Policajnom zbore, ktorý ustanovuje, že: „.....služobný zázrok je zákonom ustanovená a v jeho medziach vykonávaná činnosť policajta, pri ktorej sa bezprostredne zasahuje do základných práv a slobôd osoby“, ale napriek tomu je medzi týmito pojmi pomerne dosť odlišností. Pre ich vysvetlenie a aj bližšie charakterizovanie jednotlivých typov služobných zákrokov sa zameriam na nasledujúce hľadiská, pričom jedným z nich je **určenie subjektov, ktoré sú oprávnené vykonávať daný typ zákroku:**

⁶ § 67 ods. 1 zákona č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky /v znení noviel a doplnkov/

⁷ pozri bližšie STACHO, P. *Služobné zákroky*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1998, s. 56.

- služobné zákroky v zmysle § 9 ods. 3 zákona o PZ – vykonáva po splnení ostatných zákonných podmienok každý policajt bez ohľadu na to, v akej službe je v zmysle § 4 ods.1, zákona o Policajnom zbore služobne zaradený, i bez ohľadu na to, či je v čase služby alebo mimo služby, pokiaľ tomu nebránia iné zákonné podmienky,
- služobné zákroky pod jednotným velením v zmysle § 66 zákona o PZ – vykonávajú len určení policajti vyčlenení rozkazom príslušného nadriadeného (napr. riaditeľa okresného riaditeľstva PZ) na vykonanie takéhoto služobného zákroku, predovšetkým proti osobám hromadne narušujúcim verejný poriadok, pričom tento vykonávajú v zmysle príslušných interných predpisov (nariadenie MV SR č. 58/1999 o poriadkových jednotkách Policajného zboru),
- služobné zákroky pod priamym velením v zmysle § 68 zákona o PZ – vykonávajú len policajti zaradení v službe osobitného určenia za podmienok uvedených v § 67 a § 68 zákona o PZ.

Ďalej je to spôsob, resp. technicko-taktické vykonanie jednotlivých typov zákrokov, a to:

- služobné zákroky v zmysle § 9 ods. 3 zákona o PZ – za zákonnosť a správnosť vykonania takéhoto služobného zákroku je zodpovedný samotný policajt, pričom sa rozhoduje sám, či vôbec taký zákrok vykoná (§10 zákona o Policajnom zbore), určuje taktiku a spôsob jeho vykonania, aké donucovacie prostriedky použije (samozrejme len tie, ktoré má služobným úradom i skutočne fyzicky pridelené), ak áno, sám určuje intenzitu ich použitia a pod.,
- služobné zákroky pod jednotným velením v zmysle § 66 zákona o PZ – „*ak zakročujú policajti pod jednotným velením; rozhoduje o použití donucovacích prostriedkov za podmienok uvedených v tomto zákone veliteľ zakročujúcej jednotky. O použití donucovacích prostriedkov môže na mieste zákroku rozhodnúť aj nadriadený tohto veliteľa. Rozhodnutie veliteľa zakročujúcej jednotky alebo jeho nadriadeného o použití donucovacích prostriedkov musí byť uchované na zvukovom alebo písomnom zázname. Na veliteľa zakročujúcej jednotky, ktorý rozhodol o použití donucovacích prostriedkov podľa odseku 1, alebo na jeho nadriadeného sa primerane vzťahujú ustanovenia § 63 a § 64 zákona o PZ*“.⁸

Veliteľ takéhoto zákroku takisto určuje techniku a taktiku vykonania zákroku, pričom okrem zákona o PZ musí postupovať i v zmysle príslušných interných predpisov, ktoré podrobnejšie upravujú postup samotnej poriadkovej jednotky a jej skupín.

V súlade so zásadou primeranosti podľa § 8 ods. 1, zákona o PZ o rozsahu, intenzite a dĺžke použitia donucovacieho prostriedku rozhoduje policajt, ktorý donucovací prostriedok použil. Zakročujúci policajt nie je ale zbavený povinnosti odoprieť splnenie rozkazu, ak by sa jeho splnením dopustil trestného činu.

- služobné zákroky pod priamym velením v zmysle § 68 zákona o PZ – „*služobné zákroky policajtov v službe osobitného určenia sa vykonávajú pod priamym velením veliteľa zákroku. O použití donucovacích prostriedkov, špeciálnych donucovacích prostriedkov alebo špeciálnych zbraní pri služobných zákrokoch rozhoduje veliteľ zákroku. Rozhodnutia veliteľa zákroku musia byť uchované na zvukovom alebo písomnom zázname. Na veliteľa zákroku, ktorý rozhodol podľa odseku 2 a na jeho nadriadeného sa primerane vzťahujú ustanovenia § 63 a 64 ods. 1 a 2. Ak je to nutné v záujme osobnej bezpečnosti policajtov v službe osobitného určenia a osôb im blízkych, sú oprávnení použiť pri*

⁸ § 66 zákona č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky /v znení noviel a doplnkov/

služobnom zákroku ochranné kukly. O použití ochranných kukiel rozhoduje veliteľ zákroku“.⁹

V tomto zmysle tu nachádzame celý rad spoločných znakov so služobným zákrokom pod jednotným velením, ale i napriek tomu je zrejmé, že tento typ zákroku je predsa len v niečom odlišný. Predovšetkým tu veliteľ zákroku v záujme úspešného vykonania služobného zákroku musí (aj keď o tom zákon nehovorí) pred samotným zákrokom, ako aj v jeho priebehu obojstranne komunikovať s jemu podriadenými policajtmi a svojím spôsobom až po vyžiadaní si potrebných informácií, ktoré sú nevyhnutné v záujme úspešného vykonania a dokončenia služobného zákroku, musí správne vyhodnotiť a zákonite teda brať i tieto do úvahy pri svojom rozhodnutí vydať rozkaz o ďalšom postupe, popr. o použití konkrétnych donucovacích, resp. špeciálnych donucovacích prostriedkov alebo špeciálnych zbraní.

Ako príklad uvádzame situáciu, keď v zmysle inštrukcie pred samotným začatím zákroku nastane okolnosť, ktorú nie je možné vopred predvídať. Je potrebné na pokyn veliteľa zákroku špeciálnym výbušným predmetom otvoriť dvere a následne vstúpiť do objektu, pričom po príchode na miesto pyrotechnik ako člen skupiny vykonávajúcej zákrok zistí, že takýto spôsob prekonania z nejakého dôvodu (možnosť zranenia nezúčastnených osôb, nie je možné bez prezradenia dostať sa na vhodné miesto a pod.) možný nebude. Po vzájomnej komunikácii a dohode s veliteľom zákroku sa teda musí nájsť iný, vhodnejší spôsob či postup a pod.

Ako posledné hľadisko uvádzam určenie prostriedkov, ktoré sú v zmysle zákona policajti oprávnení pri jednotlivých typoch zákrokov použiť:

- služobné zákroky v zmysle § 9 ods. 3 zákona o PZ – policajt môže použiť okrem špeciálneho streľiva všetky donucovacie prostriedky uvedené v § 50 ods. 1, zákona o Policajnom zbore. V niektorých prípadoch dokonca zákon nerozlišuje ani to, či použije prostriedok služobný, či súkromný (policajt, ak splní zákonom dané podmienky, môže použiť napr. i svoju vlastnú súkromnú zbraň),
- služobné zákroky pod jednotným velením v zmysle § 66 zákona o PZ – policajti vykonávajúci takýto zákrok môžu, ak o tom rozhodne veliteľ zákroku, použiť akýkoľvek donucovací prostriedok uvedený v § 50 ods. 1, zákona o PZ vrátane špeciálneho streľiva,
- služobné zákroky pod priamym velením v zmysle § 68 zákona o PZ – policajti vykonávajúci takýto zákrok môžu, ak o tom rozhodne veliteľ zákroku, použiť akýkoľvek donucovací prostriedok uvedený v § 50 ods. 1, zákona o PZ, navyše sú oprávnení oproti ostatným policajtom používať i špeciálne donucovacie prostriedky a špeciálne zbrane.

V neposlednom rade je treba spomenúť i otázku, ktorá sa týka **zásad, ktoré je treba rešpektovať pri samotnom nasadení takýchto prostriedkov**. Podobne ako pri použití „bežných“ donucovacích prostriedkov aj v prípade použitia a nasadenia špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní je nutné dodržiavať a rešpektovať určité zásady, ktoré by sme mohli rozdeliť do nasledujúcich hlavných skupín:

- **právne, informačné, taktické, technické, ostatné.**

Za hlavné zásady, z ktorých musia vychádzať všetky ostatné, považujem predovšetkým právne zásady. Právne zásady vychádzajú z právneho poriadku Slovenskej republiky. Tieto zásady prakticky korešpondujú so zásadami ostatných služobných zákrokov.

Na účely bližšieho vysvetlenia tejto problematiky sa stručne zmienim len o niektorých špecifikách pri technicko-taktických zásadách, aj keď drobné odlišnosti nájdeme i pri právnych zásadách.

⁹ § 68 zákona č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky /v znení noviel a doplnkov/

Technicko-taktické zásady použitia špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní, ako už bolo spomenuté, vychádzajú predovšetkým zo zásad právnych. Na tomto mieste ale nie je možné zovšeobecniť a komplexne popísať tieto zásady alebo ich nejakým spôsobom jednoznačne odlíšiť od zásad pri použití ostatných donucovacích prostriedkov. Je to predovšetkým preto, lebo tu ide o veľkú rôznorodosť a množstvo eventuálne možných prostriedkov, ktoré môžeme do tejto kategórie prostriedkov zaradiť. Pri každom takomto jednotlivom prostriedku by sme mohli vychádzať z individuálnych zásad jeho konkrétneho použitia, ktoré sa mnohokrát nedajú použiť nikde inde len tu. Na tomto mieste preto spomenieme len niektoré aspekty týkajúce sa týchto zásad, ako napríklad:

- tieto prostriedky je mnohokrát možné použiť len pri súčasnom nasadení vyššieho počtu policajtov (v skupine) počas samotného služobného zákroku,
- nie každý zakročujúci policajt počas takéhoto zákroku je nimi vybavený, kto a konkrétne akými, rozhoduje veliteľ zákroku v rámci inštruktáže pred zákrokom,
- použitie týchto prostriedkov v súlade so zákonom a ostatnými zásadami predpokladá u policajtov zvláštne vyškolenie a výcvik,
- pri použití takýchto prostriedkov sa zvlášť využíva moment prekvapenia, aby bol dosiahnutý účel služobného zákroku (nie je to vždy pravidlom),
- tieto prostriedky sa väčšinou využívajú spoločne so súčasným použitím „bežných“ donucovacích prostriedkov, a to v rôznych fázach vykonania zákroku, pričom o tomto rozhoduje veliteľ zákroku podľa povahy samotného zákroku,
- tieto prostriedky, resp. reálna možnosť ich použitia zo strany polície po výzve veliteľa zákroku vytvára u páchatel'ov značný demoralizujúci efekt, ktorý v mnohých prípadoch môže prispieť k úspešnému ukončeniu služobného zákroku.

Záver

Systém právnej úpravy špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní bol prevzatý z legislatívy bývalej federálnej republiky a dodnes zostáva fakticky bez zmeny. Práve táto skutočnosť dominantne ovplyvňuje celý systém ich možného využitia. Aj z tohto dôvodu je nutné na uvedené skutočnosti poukázať.

Na základe predchádzajúcich analýz je zrejmé, že problematika právnej úpravy súčasného a perspektívneho využitia špeciálnych donucovacích prostriedkov a zbraní je u nás rozpracovaná dosiaľ len okrajovo, takisto v policajnej teórii a praxi jej bolo a je venované málo pozornosti. Vzhľadom na neustály technický vývoj v oblasti uvedených prostriedkov a samotnej výzbroje, meniacu sa štruktúru a zvyšujúcu sa spoločenskú nebezpečnosť kriminality, ale i vzhľadom na dosiahnutý súčasný stav spoločnosti, ktorá garantuje pomerne široké ľudské práva a slobody jednotlivcov, bude zákonite potrebné, dokonca je možné tvrdiť i nutné túto problematiku v budúcnosti seriózne a intenzívnejšie teoreticky rozpracovať. Je nepochybné, že tieto prostriedky budú v Slovenskej republike využívané v budúcnosti frekventovanejšie a niektoré z nich aj širšou skupinou oprávnených subjektov, ako je to v súčasnosti. Po argumentáciu oprávnenosti tohto konštatovania, resp. po potvrdzujúce príklady nemusíme chodiť ďaleko, stačí porovnať súčasné znenie zákona o Polícii Českej republiky.

Je možné konštatovať, že systém právnej úpravy uvedených prostriedkov je na základe analýzy súčasného platného právneho stavu zastaraný, málo zrozumiteľný a vyvolávajúci v teórii a praxi v niektorých častiach sporné otázky. Za zásadné ale považujem hľadanie riešenia a odpovedí predovšetkým na otázky **kto, kedy, ktoré z vymenovaných prostriedkov a za akých okolností môže uvedené prostriedky použiť**. Zadržiavanie nebezpečných páchatel'ov totiž v súčasných podmienkach nerealizuje len služba osobitného určenia, ale vzhľadom i na celkove nie príliš šťastnú štruktúru niektorých špecializovaných služieb a útvarov (v niektorej literatúre označovaných pod spoločným názvom špeciálne či zásahové jednotky) i ďaleko širší počet subjektov Policajného zboru.

V súvislosti s praktickou aplikáciou uvedených prostriedkov tu ale nastávajú i ďalšie problémové okruhy otázok, ktoré v článku uvedené neboli a s ktorými sa bude potrebné naďalej podrobne zaoberať. Spomením napríklad len samotný výklad a definovanie niektorých konkrétnych pojmov uvedených § 62 ods. 1 zákona o PZ, ktorý v kontexte iných legislatívnych noriem, napr. zákona o zbraniach a strelive, vyvoláva polemiky a protichodné názory. Ako vyplýva zo samotného záveru, problematika súčasného a perspektívneho využitia špeciálnych donucovacích prostriedkov a špeciálnych zbraní je podstatne širšia a náročnejšia, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať, pretože súvisí s celým radom ďalších problémov, ako je napríklad organizačná štruktúra niektorých zložiek a služieb PZ, ekonomická stránka vecí a pod.

Očakávam preto, že viaceré tvrdenia a názory uvedené v tomto článku vyvolajú v odbornej verejnosti konštruktívnu diskusiu a polemiku, ktorá môže posunúť riešenie tejto problematiky dopredu.

Literatúra

- CIGÁNIK, E. *Špeciálne policajné jednotky*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1995.
- CHALUPA, J., MASARŽÍK, J., TOMEK, J. *Federální policejní sbory a jejich právní úprava*. Institut pro výchovu a vzdělávání FMV, Praha 1991.
- FILÁK, A. *Policejné bezpečnostní činnost a její hlavní organizačně taktické formy*. Praha : Policejní akademie České republiky, 2003. 134 s. ISBN 80-7251-135-1.
- MACEK, P., FILÁK, A. a kol. *Pořádková činnost policie. Obecná část*. Praha : Police history, 2002.
- KOČÍ, M. *Taktická činnost jednotek Sboru národní bezpečnosti a vojsk Ministerstva vnitra*. Praha : Vysoká škola zboru národnej bezpečnosti, 1987.
- PORADA, V., STACHO, P. a kol. *Úvod do teórie činnosti policajno-bezpečnostných orgánov. 2. časť*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2000. 136 s. ISBN 80-8054-153-1.
- SCHULLER, R. *Zásady boja proti niektorým formám terorizmu silami a prostriedkami Zboru národnej bezpečnosti a súčinnostných jednotiek*. Bratislava : Vysoká škola zboru národnej bezpečnosti, 1982.
- STACHO, P. *Služobné zákroky : Úvod do teórie služobných zákrokov, metodika výkonu a výcviku niektorých vybraných druhov služobných zákrokov*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1998. 108 s. ISBN 80-8054-076-4.
- ZOUHAR, J. *Místo a úloha jednotek SNB určených k boji proti teroristickým a jiným ozbrojeným skupinám nebezpečných pachatelů*. Praha : Vysoká škola zboru národní bezpečnosti, 1984.
- Zákon č. 171/93 Z. z. o Policajnom zbore Slovenskej republiky (v znení neskorších noviel a doplnkov)
- Zákon č. 333/91 Zb. o Federálnom policajnom zbore a Zbore hradnej policie
- Zákon č. 40/74 Zb. o Sboru národní bezpečnosti (v znení neskorších noviel a doplnkov)

Key words: special coercive measures, special weapons, coercive measures.

Summary

In the article the author deals with the issue relating to a possible use of special coercive measures and special weapons. His elaborated analysis is arisen mainly from past and current system of law of the Slovak Republic. By means of six questions and answers the

author explains elementary differences between special coercive measures enumeratively stated in article 62 section 1 and coercive means enumeratively stated in article 50 section 1, Act No. 171/1993 Coll. regarding the Police Force. In the conclusion the author names and underlines reasons which highlight need to further deal with this issue.

JUDr. Vladimír Rampach
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra policajných služieb
e-mail: rampach@minv.sk

Recenzent: plk. doc. PhDr. Marian Brzybohatý, Ph.D.